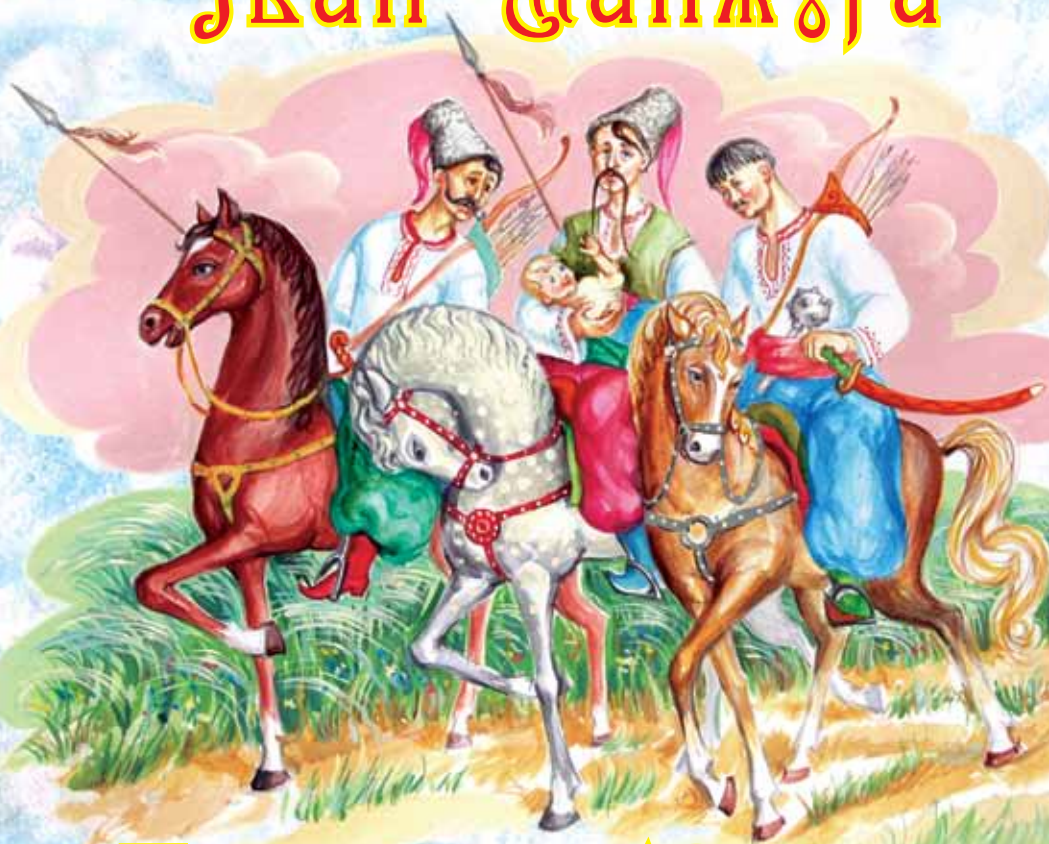

Іван Манжура

Трьомени Богатир

Трьомсин Богатир

ПОЕМА - КАЗКА

Видання присвячується 165-річчю з дня народження Івана Манжури (1851), автора казок “Трьомсин Богатир”, “Іван Голик”, “Лиха Година”, “Не судьба, а щира правда”, “Хитрий Лисовин”, “Червоний Горицвіт” та ін.

РУБАНІВСЬКЕ

2016

Трьомсин Богатир. Поема-казка. Іван Манжура. - Дніпро: Літограф, 2016. - 92 стор. Іл.

ISBN:

© Василь Пишний

* * *

Мабуть, якби не було Трьомсина-Богатиря, не було б і нас, не було б і України.

Така вже споконвіку доля нашого народу - то мир і лад, і скрізь благодать, а то зненацька звідкись з'являється підступний, віроломний Зміяра-тиран і захоплює нашу землю, і проливає кров нашого народу, і сіє зло, ненависть, неправду, зраду...

І ось, коли приходить така велика біда на рідну землю, тоді якраз і з'являється такий собі український Хлопець - Трьомсин Богатир і каже: "Ну, якщо більш нема кому, хай тоді я стану супроти Змія!" І за таку його любов до свого народу Господь дає йому велику святу силу. І він перемагає Змія-лиходія, бо Богатир є втіленням непереможних Божих сутностей - любові, свободи, правди, добра, миру, краси і радості. А ці Божі сили, як прояв образу Божого - святі, всюдисущі, всесильні і вічні.

Таким народним Богатирем може бути кожен, якщо стане на боці віри, правди, свободи, доброти, братерства, радості - на боці Бога і народу...

Ось отаким Богатирем був запорозький козак Григорій Іванович Василенко (прозваний козаками Трьомсином) і його син Іван Григорович Василенко з дружиною Катериною Павлівною Василенко (ігуменія Єлисавета), які в жахливі часи російського засилля зробили так багато доброго і святого для рідного краю і народу. Таким Богатирем був і Іван Іванович Манжура, котрий, незважаючи на імперські заборони і переслідування, збирав з народних уст пісні, казки, легенди, думи, прислів'я, зберігав їх для нас, щоб ми, читаючи їх, не забували правічної великої історії України, наповнювались мудрістю свободолюбивого українського народу і насолоджувались чудовою українською мовою, однією з найкращих у світі...

Ось такими Богатирями-Героями в наші дні є славні захисники України, які подолають Змія! І ще буде у нас і мир, і лад, і Божя благодать!

Ще всміхнеться Україна! Ще Січ погуляє!

Іван Іванович Манжура

Видатний український поет,
етнограф, фольклорист
(1 листопада 1851, Харків -
16 травня 1893, Катеринослав
(тепер м. Дніпро), похований
в Севастопольському парку)

За підтримки відомого земського діяча на Придніпров'ї Івана Григоровича Василенка та його матері Катерини Павлівни (ігуменії Єлисавети), в маєтку яких в селі Рубанівському Іван Манжура був управляючим (в 70-х роках XIX ст.), він обійшов майже всю південну степову Україну, збираючи перлини народного фольклору.

Наталія Василенко

* * *

Віє вітер, кличе зливу,
Старий дуб хитає.
Зажурився хлопець сивий,
Що долі не має.

Стогне серце від зажури –
Ні тата, ні мами
У блукальника Манжури,
В сироти Івана.

По кутках розсілись злидні,
В очі заглядають,
Не всякдень людоньки бідні
Хлібець в хаті мають.

Розкажіть-но, добрі люди,
Ви мусите знати,
Як було, як далі буде,
Чи добра нам ждати.

Я з холщової торбини
Олівця дістану.
Заспівайте, діду, пісню,
Ту, що Січ співала.

Кожну пісню, кожную думу
Зберу по зернятку,
Та й посію у свій зошит
На спомин нащадкам.

Ой, яка гірка горілка,
А доля ще гірша.
Степ – мій тато і домівка,
Діти мої – вірші.

Моя мати – Україна,
Співа, плаче й мріє.
Напишу їй про Трьомсина,
Поему-надію.

Я був слабкий та голодний,
А він буде сильний.
Меч могутній, дар народний
В руках у Трьомсина.

Він нічого не боїться,
Він Змія здолає.
Ще Вкраїна усміхнеться,
Ще Січ погуляє...

Прочитайте цю поему,
Як мене не стане.
Та згадайте про бідаху,
Манжуру Івана.

Леся Степовичка

Тей, було це за дідів,
Ні, брешу, – за прадідів:
За царя старого Хмеля,
Ще як миру було жменя,
Чи то, може, й за Панька,
Як земля була тонка –
Так що носом де не ткнеш,
Там і воду було п'єш...
Та тоді, як Січ рідненька
Ще була собі маненька:
Тільки-тілько оселилась
Та гаразд не охрестилась
В славних сварах
 з бузувіром
За святий хрест
 та за віру.

Там в ті пори нерухомий
Степ, з косою незнайомий,
Як той дим, до моря слався,
Лиш бабак у нім кохався,
Вільно вергав могилки,
Що й тепер, мов купинки,
Бовваніють на цілинах
У південних скрізь країнах.
Через цей-то степ даветний
Славсь Муравський шлях

славетний

Аж до моря з-під Полтави...
Вже нема його і слави!
Праворуч його ж висока,
На розпутьті одинока
В небо висила могила,
Що собою розділила

Кримський степ від Запорожжя,
На могилі тій сторожа
Дня і ночі пильнувала,
Чи орда де не рушала
Та не йшла на Україну
На лиху людям годину.
Тут сторожу а щолітку,
Тільки виткне весна квітку,
Запорожжя висилало,
А чумацтво харчувало.
Ніс той сало, хто йшов з дому,
Той же рибу, котрий з Дону,
Сіль – хто з Криму –
та шаг грошей.
Чим пайок ще не хороший?

Одного раз літа стало,
Що на трьох братів упало

Тут сторожу відбувати.
Не яких братів, бо мати
Не єдина їх зродила,
Вже-то Січ так поріднила –
Що куди тобі і кривні.
От як стало їм на вренні –
Ну, брати ось виступати
Опрощення приймати
З товариством, з січовою
Із Покровою святою...
Наостанці підгуляли,
Далі коні посідляли,
Поторкали в потебенку
Та і з Богом помаленьку.

Тей, травиця зеленіє,
Чисто полечко линіє!

Їдуть наші молодцями
Навмання, скрізь манівцями;
Бакаї й перекалки,
Макортети та балки
Їм ніпочім, не зблукують!
Вдень на сонце поглядають,
А вночі веде дорога
Та велика, що у Бога,
З України аж до Криму,
Хто ж говоре, що до Риму,
Як у загадці та гася
Через небо простяглася.
Їдуть так не день, не три дні,
Вже у саквах самі злидні,
Ані хліба ні крихтини,
Ані солі порошини!

Їм байдуже, не турають
Та друг дружку розважають:
«Путь ось скоро будуть пуці,
Непролазні тії гуці,
Де страшенні усі змії,
Злі перевертні, манії,
Потторочі, упиряки,
Відьмаки та вовкулаки
Давнім сельбищем сидять,
Капосць людям гоноблять.
Так отам ми пополюєм,
Може, що і загорюєм
Де ласіше за тетерю
Ще сьогодні на вечерю».

Як дістались ось діброви,
Подались ураз на влови;

Глядь, ще й сонечко не сіло,
Тільки трохи звечорило,
Навезли тії здобичі,
Наче де на вечорниці
В складку хлопці та дівчата
Назнесуть курчат до катя!
Мов в купальну ніч на гриці
Розіклали ось кострище
Та й засіли околеса,
Як рибалки коло плеса;
Дичину ото печуть,
Перевені собі гнуть.

От базікають, а далі
Наче змовились удалі,
Враз ущухли...

«Ось неначе
Дитинча мале десь плаче?» –

Хтось з їх мове. Ісхопились,
Як навкруги ж огляділись,
Враз набачили здорове
На дубах гніздо орлове...
Та й гнізда того чимало:
Аж дванадцять дубів вселало,
Мов як шапкою накрило,
Ще й обошні захватало!

«Що ж тут довго міркувати?..
Треба лізти та дознати,
Може, й справді який біс
Дітську душеньку заніс
З глузду в пущі ці трекляті..
А довідаймось, хлоп'ята!» –
Каже ватаг до своїх, –
Та й подрались, мов на сміх,

Наче діти по граки,
По дубах тих козаки.
Як ізлізли – аж хлоп'ятко
Простягає рученятка
Та кувача істихенька,
Мов жаліється без неньки.
Засмутились чуприндірі,
Лап та й лап за бриті гирі...
А найстарший крутнув вуса,
Напрутив його, як в пруса,
Та і каже:

«Що ж, панове,
Пелюшки ану готувить!
На поталу чорт зна кому
Не зостатися ж малому
Незмисленному дитяти?»
Зараз кожен свої шати

Не шкодіє, рве шовкові...
І незчулись, як готіві
Пелюшки хоч паненяті!
Ось прибрали найденья те
Та і пестять в переміну
Богоданую дитину...
Той обручик йому струже,
Той співає «Темний луже»,
Третій озьме – почукика,
А воно вже і не пхика,
Буцім тут його оселя,
І колиска, і постеля.
Ось малого як приспали,
Побратими й загадали,
Як назвати найденьятко,
Та ще хто йому за батька
Із козаків оце стане

Та до літ його догляне...
Так сумують утрюх мовчки,
Кожен люльку собі смоче.
Це ж ось ватаг стрепенувся,
Тихо в вуса осміхнувся,
З рота викинув «зіньківку»,
Вибив попіл об підківку
Та й говорить:

«Товариство!

Так як це гніздо нечисте
Ми нагибали всі враз,
Та ще к тому проміж нас
Ось на варті цій козацькій
Поведеться все громадське,
Раю вам я: хай дитина
Ця всім буде нам за сина...
Не обидно буде всім,

А назв'їм його **Тр'юмсин**.
Так на цім і поставали
Та Тр'юмсином і прозвали.

Там вже з кишла одрадили
Одного добуть кобили
Чи в ногойців, чи в кімлик,
Добро дійної навік.
Двое ж тут із бур'яну
Курінець такий, що й ну –
Згонобили, вхмизували,
Щоб дощі не заливали;
З сідел ліжко примостили,
Бо колиеки не зуміли,
Та чи й личе козаку
Знати снасть-бо отаку?
Тут посел аж ось звернувся,

На кобилу роздобувся,
І не наборг, не за гроші,
За огляди три хороші,
Бо такі права колись
У віки оті велись.
Кожен брат з їх почерезно
Тіу кобилу обережно
Мав напаси, іздоїти
Та малого накормити
Споїтинову хоч із соски,
А побільша – просто з ложки...
Ой, не буде й рідна мати
Так-то щиро доглядати
Хоч би й рідную дитину,
Як вони того Трьомсина!

А Трьомсин собі росте,
Мов, як кажуть, з води йде,

Що на Петра стаб ходити,
А к Іллі вже виїздити,
Де як інколи пошлють
В недалеку його путь.
Ось йому уже і зброю
Посправляли, та з собою
Скрізь у роз'їзди ну брати,
Поманеньку обучати
Запорозьких всіх звичаїв
Та лицарських обичаїв:
Як у лаві й поодиначі
Стати супроти ординців,
Чи то стятися з жовніром,
Де як трапиться, приміром...
Скоро все він перейняв,
Що й старих вже заломляв.

Стала осінь облягати,
Вже пора їм і до хати,
Не до хати, так у Січ,
На курінну теплу піч,
Бо чумаки шлях скінчали –
Більш харчів не вистачали,
Та й під осінь та негоду
Їм-бо вражого походу
Вже не страшно, бо не йдуть
Кримці на зиму у путь.

«А з Тррьомсином що казати,
Чи з собою маєм брати,
Чи хай їде, сам де знає,
Щасття-долі пошукає?»
Так один'дного питали
Та у руку враз ховали

Коло ока щось таке,
Незвичайне та вогке,
Чи мошку, чи запороху,
Та й соромились по́троху.

«Це хай буде в його волі, –
Він розумний вже доволі...»
Запитали у Тррьомсина.
Він і каже:

«Ви єдина
В мене тільки і родина...
Радий я вам відслужити,
До смерті вас доглядіти,
Як мене ви доглядали,
На по́талу не подали».

«Шкода, сину, цієї праці,

Ми й самі ще не ледачі,
Ще як-небудь бо до ями
Дочвалаємо і сами...
Ми ж не їдь в другі царства
Добувати лицарства,
Більше світу повидай
Та тоді й до нас вертай».

Розпростились, обнялись,
Стільки видко подались
Козарлюги ж на квартирі,
А Трьомсин – на всі чотири!

Скоро казка ця плететься,
Та в житті не так ведеться;
Не скажу вам, чи зимою,
Чи вже красною весною,
Чи улітку, восени,
А чи скоро, а чи ні
Приблукав він в якесь царство,
Незнайоме господарство,
Скрізь по царстві проїжджає –
Служби там собі питає:
Може, в війську у царя,
Може, де в багатиря,
Хоч у сильного магната, –
За науку, не за плату,
Він би щиро послужив,
Чесні-славоньки зажив.

«Дарма, кажуть йому, праці!
Не шукай цього, козаче,
Бо у славнім цьому царстві
Змій осів на господарстві.
Господаря посував,
А дружину його взяв
Та й живе з нею, ледащо,
Звівши славний рід нінащо.
Стільки-стільки тих царів
І яких богатирів
Вже не сікалось до його,
Що ж бо маєш, – аж нічого
Силі вражій не подіють
І гуртом не подоліють».

Як почув Трьомсин ті речі

Порозправив дужі плечі,
Так у нім й заклекотіла
Богатирська чесна сила.
Захотілось в чеснім полі
Пошукати щастя-долі,
Злому Змієві не дати
Діла правого псувати.
Враз сідла коня тугенько,
В стремено ступа легенько,
Вправо, вліво повертає,
В чисте поле поїжджає.

А чи скоро, чи не скоро,
Тільки так в обідню пору
Наїздить на пречудовий
Деся замчище він змійовий.
Понавкруги об'їжджає,

Як достатися шукає
В замок той та у палати,
Бо воріт ніде не знати:
Що навкруги рів глибокий,
За ровом паркан високий,
Хоч би мостик або хвіртка.
Перелаз або так дірка...
Так чорт має і признаки,
Як добратись до звіряки.

Він вже думав нагука́ти,
Аж оце... Пречиста Ма́ти!
Щось, як грім, загрохо́тіло,
Скрізь одразу по́тьманіло,
Загарчало, захарчало,
Ниць усе поприпадало:
Як мошка та, як і птіця,

А навкруги вся травиця
Пала, наче під косою...
Потягло мерлятиною,
На калині лист опав,
Аж огось і Змій упав.
«А чи слухом це чувати,
Молодця увіч вида́ти!
Я-бо думав, що хижак
В темних пущах там – орляки
Вже давно тебе пожерли,
А тебе, дивись, поперло!..
Мо-бо я тебе маненьким
Затаскав туди від неньки!
Як же нам тепер годиться,
Будем битись чи мириться?» –
Так гука Змій на Трьомсина.
«Вже ж що битись, зла личино!

Бога́тир на те́ і в́ Бога,
Щоб ст́ребляти́ вас якмога!
Ж́ тому́ ж́ ти́, ма́ра погана,
Обезба́ти́в мене́ рано,
Ку́реня і́ роду́ лиши́в,
Та́ щоб я́ то́бі облиши́в?»

«Дми́ ж́ ти́чок», –
загри́мав Змі́й.

«Дми́ по́переду́ ти́ сві́й!»
Змі́й дму́хону́в, і́ одразу́
По́ дияво́льські́м мов́ сказа́зу,
Як мли́нець на́ сковори́дці
Чи́ полі́й по́ мерзлі́й рі́чці,
Зли́всь ти́чок і́з ча́вуну.

«Це́ то́бі в́же а́ну-ну!»
Гляну́в мій́ Т́рьомси́н на́ небо,

По́тім то́го на́вкруг се́бе,
На́ Тосподню́ мило́сть зда́вся,
Як дму́хоне... Розі́слався
І́ йому́ ти́чок, та́ чи́сто
Весь і́з міді́, а нечи́стий
Як побачи́в, що́ ту́т ді́ло
Неа́бияк за́вари́ло,
Як дму́хоне... Вли́вся срі́бний,
В́же а́ж ся́яв, мов́ то́й блі́дний
Повни́й мі́сяць се́ред но́чі...
У́ Т́рьомси́на ж́ – слі́не о́чі!
Зли́вся на́дто́ зо́лотий...

Те́й, а́ж лози́ розля́глися,
Як на́ рати́щах ст́ялися
Та́ уда́рили́сь ме́женне...
Ті́лько канцу́р'я́ ні́кчемне

Скрізь посипалось навкруги!
Розіходятьсѧ ось вдруге,
Тяжко б'ютьсѧ булавами,
Далі того – келенами,
Все на мотлох потрощили,
Ще ж удосталь в коженім сили!

Стало сонце примеркати,
Став Зміяра уклякати,
Це ж ось нав він на коліна
Та благає так Трьомсина:
«Ой лицарю, ти мій друже,
Ось не бий мене-бо дуже,
Забери собі слугою;
У три роки із тобою
Ми у світі всі царства,
Де які єсть княжества

Під кормигу заберем,
А князів тих поспеєм...»

«Лепська, бісе, це балачка
Та погана повелачка
У роду вашім ледачим!
Як до лиха, так не знать чим
Заприсягне – як що й путне,
Дай же волю, так на кутні

Засмієшся ще й не раз!
Із тобою один сказ:
Де нагибав – потолочив,
Щоб ти й світу не морочив!..
Краще сказуй, твар завзята,
Де подів ти батька й мати?»

«Ніде правди в Бога діти;
Батька вже нема на світі,
А безщасна твоя мати
Прожива в он тих палатах».

«Щастя, бісе, що хоч ненька
Ще жива моя миленька,
Хай я в неї розпитую,
Та тоді тебе й скараю».

Ось до замку приступили,
З усієї Змій тут сили,
Наче в жлукто, як гогоне,
Як заплеще, як криконе...
Де і влився міст широкий
Через рів отой глибокий
Ще й ворота препросторі –

Штучно-мудрі на дві створи
Хтось таємний та незримий
Одчина ось перед їми.

Анічирк душі живої!..
Тільки левів страшних двое
Ось у брами, мов собаки,
Враз роззявивши ротяки,
Так-то ревище влили,
Що мурашки аж пішли
У Трьомсина попід шкурою.
«Цитть-но, Босий,

цитть-но, Мурий!»
Циркнув Змій на ту охоту,
Та й впустили у ворота.

Край ось двору, де палати,

Зустріча їх його мати,
Як Трьомеина тільки вздріла,
Та у крик й заголосила:
«Мій синочку, не по волі,
По тяжкій-бо по неволі
Я зляглася із марою...
Він тебе вночі манюю
В мене викрав із-під боку.
Як вже я його, мороку,
Не молила, не прохала,
Кривавицею ридала
Не чіпають тебе, так ні,
«Не знести його мені, –
Каже, – дійде він до літ,
Так зав'яже мені світ».

«Тоді, годі, моя ненько,

Слава Богу, все ладненько!
Треба тільки ось катюгу
За усю його наругу –
Ворогам нашим на лях –
Де завісити на гак.
Хай повисить, – там побачим,
Може й інше як віддячим».

Як сказав – так і зробив –
На гак Змія почепив
Та й пішов скрізь по льохах,
По коморах, по сґайнях
Роздивлятися на спадки.
Він, сердега, – нема гадки,
Як мається його туже,
Що завісив він подружжя
Дорогее її, душку,

Як на криницї тїю тїшку
Вїша де рїзун ягнїчу.
«Стїй же, я тїбї вїддїаю!» –
Дума щїра його мама,
З неї мало ще, бач, стїраю!

Спадки вїйшли чималенькї:
У закромах скрізь повненько,
Хлїба зерном і в помолї
Заготовлено доволї...
А що злїта, самоцвїтїв,
Тїо, навдаку, в цїлїм свїтї
Чи й знайшов би ще другого
Скарбу пишного тїакого!
Все до дїла, по-хазїйськи,
Щїрим оком господарським
Оглядївши, вїдпочитї

Тїа матїсю навїстїтї
Вїн вже рушив, коли це
Під ногами вздрїв кїльце.
А під ним чавунну лїаду,
Щїро пригнану к прикладу,
Що у землї аж вросла
І тїравою поросла.

Вїн одкинув, аж під нею
Лїох стїрашений, глїбїнею
Буде з соїтню сажнїв смїло.
Зиркнув вглїб, аж тїам мїгтїло,
Наче жар де на загнїтїцї.
Роздивився – аж і схїдцї
Всї забрезкли, мов в сметанї,
У тїї плїснявї поганїй.
Тїо слїзотї вїн смїленько

Став спускатися спішненько,
Як насподі ж опинився
Та в темноті роздивився,
Баче – огир богатирський
На цепурі бузовірським
Замордований стоїть
Та з ясел вогонь трубить.
Бо у його, миле браття,
В яслах там – саме багаття;
Огир жар той поїдає,
Чорним димом запиває:

«Боже, – дума, – от так огир,
Ще не коник мій убогий,
Саме буде під мій хист!»
А очима так і їсть
Диво-огиря, любує,

Розгляда його... Аж чує –
Кінь до його заїржав,
Мов людина, промовляв:
«Тей, хазяїну миленький,
Мій голубчику сивенький,
Мабуть, біг тебе наніс,
Бо, ждучи тебе, я вріс
Вже у землю по коліна!
Дай мені хоч клопоть сіна
Ще й погожої води,
Та де хоч тоді веди».

Мій Прьомсин такий раденький,
Що забув і про рідненьку,
І про те, що відпочити
Ізбирався, вдовольнити
Кониченька поспішає,

На яку й ступить – не знає.
Як же вивів на світ Божий, –
Що вже кінь то за пригожий!
Мия колесом мов гнеться,
Трива кучерями в'ється...
Що ж ті перса, що ж та спина!
Золота одна шерстіна,
Друга срібна, – весь аж світє,
Як де в пані самоцвіти!
«Ну, хазяїну, мій друже, –
Кінь говоре, – тобі дуже
За твою я вдячен ласку!
Ось пусти-бо пустипашки
Ти мене тепер по волі
Погуляти в чистім полі,
Я за три дні напасусь
Та до тебе і явлюсь,

І тоді навк в послузі
Я у щастєві й у тузі
Стану вже тобі! Прощай,
Через три дні виглядай».

Тричі сонечко ховалось,
Тричі, ясне, і вмивалось,
Ось зіходе учетверте,
Кінь біжить золотошерстий,
Степом просто так і чеше,
Копитами вогонь креше;
Що не скоче – то і гони,
А напнеться, так з розгону
Перелине і байрак.
Як де інколи сугак
Перескоче бур'янину,
Та нема йому ні вину,
Ні втоми – наче тому
Суховію степовому.
На сніданок раним-рано
Вже він став ось біля брами,

Копитами ню торкає
Та Трьомсина викликає.
Мій Трьомсин тільки зачув –
З-під ліжника майнув,
Не зодягся і не взувся,
Сіряком тільки напнувся
Та і гайда до воріт, –
Байдуже, що без чобіт!
Встяж ворота відчиняє,
Диво-огиря стрічає.
«Що, лицарю-бо мій жвабий,
Так заснався? Чи лукавий,
Може, часом як підніс
Маківок тобі під ніс? –
До Трьомсина кінь шуткує.
– Та дарма, бо заночуєм
В шані ми та у покої

Вже не скоро із тобою!
Ну, молись та убирайся,
Всім до діла припасайся,
Не так харчем та водою,
А бери найкращу зброю
Задля себе й задля мене,
Та швиденько і дременем
В чисте поле полювати,
Нечисть в державі стрєбляти».

Нашвидку Трємсин убрався,
До матусі попрощався,
Став із двору ось рушати;
Чує – ззаду щось за шати
Наче шарпа його сѣтих.
Він оглянувся: що за лихо?
Леви ті за ним біжать,

Як ко́ти собі вурчать,
За стрєменонька хвѣтають,
Тільки як не промовляють.

Він було за малахай,

Кінь же каже:

«Не займай, бо вони нам у дорозі
Певно стануть у помозі,
Як ставали у помогах
З батьком нам твоїм в дорогах».

Тільки виїхав він з двору

Та покрився геть за гору,

Як матуся його щира

Зараз – стриб до бузубіра,

Так той к бісу одриває

Та до Змія припадає:

«Мій миленький, мій сердусю,

Світе ясний, моя дуся,

Як же ти тут занепа!..
Щоб навик же він пропа,
Як тобі так понакоїв!
Ось ходімо до покоїв,
По-старому погуляймо,
Може, що і пригадаймо,
Як би нам його стребити,
Щоб не мав він з тебе кнйти».

Зараз рани ті смердючі
В його бане та цілючі
Дорогі масті кладе,
До палат його веде.
Посідали, п'ють, гуляють, –
Воля вільна, – виробляють
Там таке, що й не дивись,
Краще плюнь та й одвернись.

От як грець переламав,
Хміль же покоем уклав,
П'яний Змій лежить – гогоче.
А вона-то чортороче:
«Цить-бо, милий, та порадь,
Як би нам його стерять...»

Тут Зміяка загарчав:
«От що, люба, я прираю:
Десь-то-не-десь, я й не знаю,
Аж за морем пісковим,
Може, чула, так за ним
Дві гори страшенні є,
Одна одну усе б'є...
Цілий вік вони сваряться,
На хвилину розбіжяться
Мало-мало та з розгону

Одна одну як лусоне –
Так земля тільки здвигнеться,
В морі хвиля сколихнеться,
Ясний світ бурун заступе,
І ніхто к їм не підступе...
Бо за гори ті ніяка
Ані птиця, ні звіряка,
Хоч тобі б і манівцем,
Не проскоче вже живцем.
За тими-то десь горами
Млин з чудовими крилами, –
Сам і меле, й засипає,
Й на погоду навертає.
Іздавен стоїть, нікому
В цілїм світі невідомий.

Так ось слухай-бо, коханку!

Як поверне він до замку
Та до тебе у палати
Піде зараз розпитати,
Так ти наче розхворієся
Та йому і розжалиєся:
Буцим чула через люде,
Що, мов, легше тобі буде
І одлигне все від серця –
Якби тільки борошенця
Із млина того дістати
Та перепічку сплескати,
Крихту хоч її ковтнути...
Чи не зможе він добути?
Він тобі вже не відкаже,
Як поїде ж, то й поляже
Головою у тих гір.
Нам же буде із тих пір

Вже безпечно удвох жити!»

«Тільки як його б стребити», –
Люба ненька додає
Та і знову за своє.
Регіт, співи, п'ють-гуляють
Та Прьомсина проклинають.

Чи то вихор в степу в'ється,
Чи з ордою козак б'ється,
А чи сокіл чаплі кібче,
Чи орел у хмарі клекче?
Ой, не вихор то кружає,
Не орду козак турає,
І не сокіл чаплі кібче,
Не орел у небі клекче,
То Прьомсин отак полює

Та над нечистю лютує,
Що завів було Зміяка
В його державі. Ніяка
Та вже погань та сквернота
Не втіче його охоти;
Де яка і під землею –
Леви винюшають за нею
Та самі як не утнуть –
На признаку подають,
Він же їде, та й кінчає,
І на плід не покидає.

От з цим ділом як управивсь,
Марно він в степу не гавивсь,
А додому поманеньку
Відпочити коло неньки

Та розважити безщасну
Рушив сїеном скрізь хвилястим.

Став до замку наблизитись,
Кінь почав ось торопитись,
Та і леви щось того –
Вже не слухають його,
Все хвостами ребра б'ють
Та із серця аж ревуть.

Він коня свого питає,
Той йому й відповідає:
«Це-бо леви, бач, почули,
Що великі в замку гулі
Ненька з Змієм підняла,
Та тебе так прокляла...»

«Отаке! –

Трьомсин говоре, –
Подивися лишень вгору,
То й побачиш, як на башті,
Мов погодка де на мачті,
Змій за вітром он хилє
Й зупинитись не здолає».

А матуся – душа чула –
Тільки здалека почула
Те ось ревище ільвине
Та до Змія:

«Господине!

Ось очуняйсь, моя втіхо!
Чи ти чуєш, яке лихо?
Повернувся наш гульвіса,
Що робити йому в біса?..

Ось ходімо, на гаку,
Щоб була не по знаку
Наша вдвох йому намова,
Я завісю тебе знову».

Потхтарила мороку
Самотужки на високу
Знову башту й почепила
На гаку нечисту силу,
Як Прьомсин його скармачив,
То ж із стєпу він і бачив,
Що Зміяка так і висить,
Як він мав його завіситъ.

Ось Прьомсин як дома сѣав,
Зараз коника убрав,
По шматку тїм левам кинув

Та швиденько і полинув
До матусі у палати
Про здоров'ячко дізнати.
От в світлицю уступає,
Баче – неня так конає,
Що й головки не зведе.
Ледве голос подає.

Він до неї: «Неню мила.
Що це вас таке зостріло,
Чи зле лихо, чи хвороба,
Може, проклята худоба,
Наш поганий лиходій,
Не накоїв чого Змій?»

«Ні, про його байдуже,
Тільки, мабуть, що це вже

Більш мені не животіти...
Не успіла й замолити
Тріх сстрашенний свій у Бога,
Аж і смерть коло порога...
Ох, казали мені люде,
Буцім легше тоді буде
І одлигне все од серця,
Якби трошки борошенця
З одного млина достати
Та перепічку сплескати,
Крихту з неї хоч ковтнути,
Тільки де його добути?»

«Неню мила, нема в світі,
А чого б не мав зробити
Я для вашого покою,
Лиш би взнати, де й якої

Тільки взятися путі,
Щоб млина того знайти?»

«Ой і радили мене.
Та таке-то, бач, страшне...» –
Пут вона йому до слова
Розказала оту мову,
Де і як собі один
Той чудовий стоїть млин.

«Тільки й всього?
Не журіться,
Краще як переможіться,
Борошенця, не я й буду,
Як у тиждень не добуду».

Тільки змовив та й рушає,

Одмах коника сідлає,
Не дає йому й спочити,
Мусить матері вслужити.
На охоту свою свиснув,
Острігами коня стиснув
Та й подався, й сам не знає,
Де млина ще відшукає.

Ой хвиляють густі лози
Козаків у дорозі,
Та нема кого спитати,
Де млина того шукати.
Скоро й тиждневі кінець,
Марно тільки молодець
По степу кружає-блуде,
Під собою коня нуде.
Раз ото відпочивати,
Кониченька попасаєти
Став лицар мій край могили;
Кінь як гляне...
Боже милий,
І лиця нема в Трьомсина!
Ізмарнів-бо козачина,
Як та дівчина-небога

Ізмарніє без милого.

«Треба як запомогти,
На тропу вже навести», –

Дума кінь та і говорє:

«Ой козаче, якесь горе

На душі у тебе є.

Я-бо бачу, ось тее...

Крушать думки тебе дуже,

Ось не тайся, милий друже!»

«Ох, мій конику любенький,

Єсть журба ще й неманенька:

Поступивсь я своїй неньці

Роздобути борошенця

З невідомого млина...

Та те горе, що чортма

І признаки, де, у ка́та,

Нам млина того шукати».

Пут коневі він про гори
Самобійці та про море
Ліскове те розказав.

Той же так відповідав:

«Не журися, ось лягай,

Спокійненько спочивай,

Хай на завтра, як поїдем,

Що не буде, а к обіду

З борошенця того ми

Вже наварим катлами».

Де вже там йому і спалось,

Цілу ніч, гляди, гикалось,

Бо як тільки неня мила

Із очей його спустила,

Знову гульки підняла

В замку з Змієм та кляла
Так-то бідного тімаху
Щирим серцем, що із жаху
І мертвяк би острахнувся,
В домовині повернувся.

Тільки зірочка ясененька
Світова та веселенька
Ось із моря зірнула
Та на мир наш позирнула,
Кінь вже буде:

«Гей, козаче!

Розіспався, мов неначе
Лежебока у перинах!
Не така тепер година!
Щоб на сон нам знемагатись,
Хутше треба поспішатись,

Поки з пісків не опала
Ще роса, що вгамувала
Море те, і не в силах
Заступити вони шлях».

Миттю ось Трьюмсин вставає,
Враз сидельце накладає
Та й руша по холодочку
Без дороги й без слідочку.
От як стала зоря трохи
Золотити стіп широкий,
Замаячили і гори.
Ім це саме у ці пори
Розіходитись припало.
Коник тільки мало-мало
Понапнувся, та як скочив –
В суточки ураз проскочив, –

Наче блискавка майнув,
А за ним і лев махнув,
Тільки Мурий – молодий,
Другий – Босий же – старий,
Щиро вже як там не брався,
Теть у пісках десь зостався.

Ось Прьомсин як зупинився,
Зняв шличок – перехрестився;
Баче – ось гора горою,
Аж у небо головою
Чудовидий млин стоїть...
Тільки чуть, як шарудить,
Наче те в мішку насіння,
Усередині каміння...
Де й зерно – не знать – береться,
Просто борошно ілеться,

Як вода, й не убуває.

Він умах з коня злізає,
В лантушок а чималенько
Борошенця ось тугенько
Враз набив, хоч і рушати,
От коня став повертати,
Як погляне – ажно горе! –
Ізійшлись докупи гори,
Тільки щілину вузеньку
Попустили та пильненько
Стережуть, мов калавури,
Бідолаху.

Це ж ось Мурий,
Лев той щирий, як почув,
Що хазяїн повернув, –
Не сховав і підождається,

Ну додому швидше братись –
Та й ускоч в той прохідець...
І не зуздрів молодець,
Тори як його стиснули...
Тільки бачив, як линула
Із-під їх гаряча кров.

Тори наче вдовольнились,
Як тією кров'ю вмились,
Знов розходяться тихенько,
Диво-огир тут шпаркенько
Припустив та і проскочив
Геть за гори...

Глядь – ув очі
Вже страшенна піскова
Хуртовина насува.
Море ж тее піскове

Бурунами аж реве.
З ніг сердешного коня,
Мов билиноньку, валя...
От пісок їх заGREBE!..
Це ж ось чують – щось реве,
Та страшенно – так що й Боже!

«Це вже, певно, нам допоможе!
Покрепись, козаче, трохи,
Зараз лишать запорохи.
Це, бач, нашого Боска
Хуртовина ця мерзка
Десь нагнала й захопила,
Вся на його тепер сила
Піде враз», – так коник мове.
Не на вітер його слово;
Стала хвиля ущухати,

Буруни ті западати, –
Пут ось Диво приналіз,
Виніс враз на переліз.

«Хай йому стонадцять кіп
Всього злого! Це коли б
Не зійшло на левів лихо,
Певно, неньці була б втіха!
На хвилину ось спочиньмо
Та тоді вже і полиньмо,
Щоб застати нам рідненьку
Не на лаві, а живеньку», –
Чи усмішки, а чи з горя
Кінь Трьомсинові говоре.

Тим же часом у мамулі
Там у замку такі гулі,

Та музики, та триндики,
Що не всидів би й каліка!
Все гаразд, та чогось милий,
Невеселий та похилий,
Сів ізранку кінець столу,
Попустив баньки додолу
Та й замислився похмуро.
То вже чує, клята шкуро,
Що йому це у палатах
Пут не довго панувати,
Ось-бо скоро на госпону
Буде наш лицар з походу.

А вона-то біля його
Побивається, небога,
Як у вічі не ускоче
Та любесенько белькоче:

«Мій ти пане, не смутися,
Глянь на мене, звеселися,
Любе серденько, як я,
Бо того вже гультя
І пісок давно загріб!..»

«Ні, коханко, це коли б –
Як ти кажеш – та й збулось!
Я-бо чую, що аж ось
Незабаром ворог мій
Буде дома! –
Каже Змій. –
А як так, то треба нам
Пригадати, як ік псам
Одрядити його знову...

Так мою-бо слухай мову:

Десь у морі-океані
Всякі єсть чуда погані –
І великі, і малі,
А страшенні та злі,
Що куди тобі – ми, змії!
Проти них ми ще не злії,
А плохіші издамося...
Так ось слухай: завелося
З тих-то чуд одно Чудерство,
На велике людям здерство,
Із трьома ажно губами...
Як здійме свої плями,
То на кожну хавтуруїв
Аж по сотні кораблів
Забирає... Загадай,
Хай він їде у той край
Та руди з його добуде,

Мовто легше тобі буде,
Як її ти із півложки
Наїщесерце вип'єш трошки.
Ще-бо слухай, моя мила:
У руді страшна тій сила, –
Хто її хоч із краплину
Покуштує, ту ж хвилину
Мусить вмерти...»

«Знаю, знаю,
Я тепер його спутляю!
Як з Чудерством тим уражим
У бої він не поляже
І руди-бо привезе,
По я знатиму там вже,
Що і як йому казати...
Буде добре мене знати!»

Умовляючись, з обох
І не чув, як це – торох!
Це у брами кінь заляскав,
А Прьомсин кільцем забрязкав.
Як учули ж – де що й ділось,
А вона ж то ізвалилась
Враз на ліжко те погане
Та і стогне, безталанна,
Мов ось-ось чортяка-зук
Зараз випре з неї дух.
А Прьомсин ось убігає
Та до неї припадає:
«Неню мила, та це ж я
Борошенця, що твоя
Хвора душенька бажала,
Я привіз-таки чимало».

Та й кладе той лантушок,
А її ось з подушок
Обережененько підводе,
А вона вже і заводе:

«Ой синашу, мое серце,
Не допоможе борошенце!..
Мов крижина та холодна,
Чорна гадина голодна
Вкрузи серця повилася,
Наче п'явкою впилася
Та і ссе його...

Ой Боже!

Тільки от що і допоможе:
Деся у морі-океані
Єсть чуда розпрепогані –
А одно з трьома губами,

Не скажу тобі, де саме...
Це коли б поїхав ти
Та добув з його руди,
А я б випила хоч трошки
Нащесерце із півложки,
То б ту гадину зморила
Та й ураз оздоровіла».

Він їй:

«Мамо, я сьогодні
Це і рушу, хоч в безодній,
А Чудерство я, рідненька,
Задля вас знайду скоренько».
Попростився, виходжає,
Аж ось коник і питає:
«Що, козаче, а чи впіли,
Чи живу ще захватили,

Не на лаві?»

«Тобі смішки!

Путь впада ж це без замішки
Знов рушати зараз нам».

«Як яким це ще чортам?»

«Не к чортам, а може, знаєш,
Так мене ще і пораш.

Десь у морі єсть Чудерство,
На велике людям здерство,

Із трьома ажено губами...

Я не знаю, де це саме...

Престрашенне, гірше Змія!

Так нам треба чудасію

Путь ось їхати – забити

Та із неї наточити,

Щоб то неньку від біди

Одозволить, нам руди».

«Це ось діло саме наше!

Що то буде того краще,

Як людей нам захистити?

А руди що наточити –

Це безділля... Та дарма,

Ось-бо слухай обома:

Йди це зараз до комори,

Там побачиш три якорі

Та арканів три жемути,

Так, не гаючися, ти

Всю ту зброю забирай

Та до мене і таскай».

Наш лицар метнувся скоро,

Притаскав оті якорі,

Чи страшенні гаки,

Уторочив в тороки,
Арканами укрутив,
На сіделечко скочив
Та і рушив помаленьку,
Бо було-таки важкенько.

Сіло сонце за лісочком,
Прьомсин їде холодочком,
Малахаечкою має,
Мов коня-то підганяє.
Ось і море.

Доїжджає,
Зупинив коня на кручі,
Ходять хвилі скрізь ревучі,
Тільки й видко – сама піна,
Ні коневі клаптя сіна,
Ні самому попоїсти.
«Доведеться в дурнях сісти,
Заблукав, як той бурлака!» –
Дума він, а кінь й балака:
«Гей, лицарю, не смутися
Та навкруги роздивися;

Он поглянь, стоїть там хатка,
В тій же хатці паніматка,
Хоч стара вона й погана,
Подорожнім – аби шана,
Хліба шмає, кришеник сала.
Та соломи щоб прослала...
Ось іди ти в ту хатину,
Я ж чкурну на Україну,
Добре за ніч напасуся,
А як на світ – я й явлюся»

Він пуска коня по волі
Погуляти в чистім полі,
Сам іде у тую ж хижку,
Що стояла на моріжку.
Стукнув в двері – відчинились,
Із кутика «святі» дивились;

Баче – люди християне,
А не що-небудь погане.
Входе в хату, роздивився,
На «святих» перехрестився
Та й хазяйці дав чолом.

Як погляне ж – за столом.
Наче яєна та зірниця,
Чорнобрива, білолиця
Побивається краса...
Мов та ранняя роса,
Сльози очі їй укрили,
Який погляд засмутили,
І той погляд мов неначе
Ліз на серденько козаче.

Він козацький звичай знає,

На красу не по́турає,
Чи то виду не дає,
Що вже серденько тее...
Просе в баби попоїсти,
Сам же дивитьсѧ, де б сісти
Та ладніше примоститисѧ,
На красу ту надивитисѧ.

Баба й каже:

«Ой синашу,
Ти не знаєш лихo наше!
Зле сѣрашне Чудерство в морі
Задало нам лиха-горя...
Полонило воду й сіль,
Розтеклись люди відсіль,
Тільки я одна недвига
Проживаю, мов суцїга,
В самотині тут одна,

Поки прийде смерть сѣрашна,
Та й велике те Чудерство
Робе в нашім царстві здерство!
Як не вишлють кожен ранок,
Саме так, як на сніданок,
Злому дівчину пожерти,
Зараз має скрізь заперти
У ключах погожу воду...
Торе тяжке тут народу!
Всіх дівчаток вже прибрало
Ще й царівни забажало...
Це її на пожер злу
Привезли це молоду.
Подивися, як ридає
Та недолю проклинає...
Сядь із нею, повтішай,
Люте горе їй розмай,

Я ж тобі вже услужу
Та яешеньку спряжу».

Миттю бабка заходилась,
Скоро хатка закурилась,
А Трьюмсін ось проворненько
До царівни сів близенько,
Рученята їй стискає
Та отак її благає:
«Кралю мила, моя люба!
(Бач, не дура в його губа)
Ось не плач-бо, не ридай,
Оченьток не теряй;
Хай тоді-бо вже заплачеш,
Як мене ти не побачиш,
Ще ж це, поки живий я,
Не ридай, красо моя!

Завтра те страшне Чудерство
Ось покличу я на герцтво,
Хто ж в бої із нас поляже –
Вранці діло нам покаже».

Стихла краля, осмінулась
І до його пригорнулась;
Діло йде у них ладненько,
Розмовляють веселенько,
Розгулялась його мила...
Ось й яешенька поспіла.

От як трохи підживились,
Повітавали, помолились,
Він і каже:

«Слухай, мила,
Буде вранці вража сила

Те Чудерство виходжати,
Може, буду кріпко спати,
Так буди мене якмога,
Бо втомився я з дороги».

Полягали, де хто знав,
Я того не підглядав.

От ще сонечко не вмилось.
А царівна вже й схопилась,
Хоч привикла довго спати...
Так дається горі знати,
Не дає й утробі ситій
Супокою в білім світі,
А не то, щоб сиротині
При лихій-гіркій годині.
Зараз тільки ось схопилась,

У кватирку подивилась:
Сине море спокійненьке,
Виють хвилі веселенько,
Жайворінка десь співає,
Божий мир розвеселяє.
Не подумав би ніяк,
Що така тут манія!

Ось умилася скоренько
Та, прибравшись чепурненько,
Вже хотіла ізбудити!
Баба ж каже:

«Погоди ти,
Хай ще засне молодець,
Ти ж озьми лиш гребінець
Та поськай йому в головці».

Краля сіла на ослонці,
Требінець взяла з полиці
Та й потупила очиці...
Чи то діло ж пак княгині
Ськать в голівці козачині?..
У голівці йому ськає
Та тихесенько співає:
«У мойому огороді
Зацвіли нагідки,
Тим тебе я полюбила,
Що не знаю й відки».

Вже ось сонце височенько,
Вже царівна і смутненька,
Це ж одразу потьманіло,
Сине море зашуміло,
Яне сонечко сховалось.

Лихо зразу таке склалось!..
Тоне хвилі на хатину,
Ко́те піски хуртовина...
Це одну вже зле Чудерство
Зведе губу на прожерство.

Бідна плаче та ридає,
До Трьомсина припадає:
– Ветань-бо, милий, пробудися
Та на море подивися,
Вже Чудерство зле виходе,
А тобі мене й не шкода?
А Трьомсинові байду́же,
Спить козак собі чим дужий!

Це ж земля немов двигтїть,
З стєпу кїнь його біжить.

Як побачив таке горе,
Що лютує отак море,
Понапнувся та як скочив –
Враз до хижки і доскочив.
Не своїм гласом заржав,
На Трьюмсина нагукав:
«Тей, хазяїну, й не чує,
Як тут море вже штурмує!
Бач, заснався, ну вставати,
В чисте поле поїжджати,
Бо Чудерство ось тебе
Скоро в лапи ізгребе!»
Враз Трьюмсин тут ісхопився,
Нашвидку перехрестився.
Кінь готовий вже стояв,
Він на його як упав –
Та й подався у чисте поле.

Розходилося дуже море,
Вже Чудерство дві губи
Підіймає на диби.

Як углядів бідолаха,
Що яка страшна та птаха,
Острахнувся та й подався...
«Що це, ти немов злякався?
Жидай зразу два гаки
Та націлься, щоб руки
Нам свої не каляти
І відсіль не утікати!» –
Каже кінь. Трьюмсин гаки
Відчіпляє з-під луки,
Як пошпуре – прямо в пельку...
«На ось, чортова петелька!»
Зачепив обидві губи,

Аж посипалися зуби
У поганої тварюки,
Потекло з його тванюки,
Мов у прірву повесні...
Потягнув Трьомсин до себе,
Це ж ось трохи не під небо,
Зле Чудерство третю губу
На його пуска ось згубу.
«Стій, погана, вража сило,
Не гаразд ще зачепило?..»
Як пошпуре гак послідній,
Не побачив й світу бідний!
Потягло Чудерство в воду
Їх обох на прохолodu,
Потягло на саме дно
За собою у багно.

«Ей, держися якомога,
Вже-бо смерть біля порога!
Ось я трошки понапнуся
Та на свій світ стрепенуся», –
Мове кінь йому стихенька.
Він вмотав аркан міцненько,
По-циганськи нахилився
І не вдрів, як опинився
Миттю ось на перелозі
Та й чкурнув вдовж по дорозі,
Зле ж Чудерство за собою
Поволік він пилюгою;
Та й незчувся, не згадав,
Миль як з сотню одшмагав.
«Ну, давай тепер спочиньмо
Та Чудерство це покиньмо!
Бач-бо он мене як мило,

Наче снігом, всього вкрило», –
Каже кінь.

Прьомсин злізає
Ме Чудерство одчіпляє,
Па, руди з його вточивши,
З хвилину відпочивши,
Він додомоньку махнув,
Про царівну ж і забув.

А вона-то, моя люба,
Як побачила, що згуба
Вже минулася її
Від лихої манії,
І сміється, і ридає,
І танцює, і співає:
«Ой бабусю моя мила,
Па яка ж бо я щаслива!

Ой, піду я понад лугом –
Па зострінусь з своїм другом.
Будем в пароньці жити,
Будем Бога хвалити...»

Бідолашна й не гадає,
Що і гадки він не має
Про її красу дівочу,
Котру звів він опівночі.

Єкрізь одразу єтала чутка,
До царя досталась хутко –
Богаїир якийсь-то їхав,
На Чудерство те наїхав,
Чи посїв, чи полонив,
А царівну слобонив.

Цар той радий, їзбирає
Вїйсько все та враз рушає
До тїї у моря хати,
Щоб то зятя зустрічати,
Бо у його з давніх літ
Був покладений завіт:
Хто Чудерство те посяде,
Той на царствї його сяде,
А дочку його єдину

Забере за господиню.

Хоч приїхали і спїшно,
Та нічого-бо не вийшло,
Бо вже зятя і слїдочку
Не знайшли, сама в куточку
Та царівна їсхилилась,
Як росєю, слїзьми вмилась...

От царівна з того разу,
Всі-то думали, що з глазу
Все хворіє, вередує,
Їжу всю царську ганьбує,
А пора от як прийшла,
Двох синів собі знайшла.
Не сховаєш в мішку шила,
Враз цареві «доложили»,

Підбрехали ще ік тому,
Буцим всім тее відомо,
Як з Чудерством злим вона
Прижила ті два сина.

Цар на всіх розлютувався,
Цілий день не угавався...
«Як? Та що?.. Моя дитина
Подалася злій личині
І від смерті, наче крамом,
Відкупилає кривним страмом?
Обезчестила весь рід...
Білий світ мені огид!
Ще ж ік тому обманила,
Що побив ту вражу силу
Невідомий богатир...
Підвела під монастир!

Мало смертної їй муки!
Відрубать по лікті руки!
Та й прогнать ледачий плід,
Щоб ізгинув її й слід!»

У царя усе готово;
Тільки змовив грізне слово,
Враз уже і приступають,
Білі руки їй втинають,
А малих її дітей
В'яжуть ззаду до плечей...
Бідна ж дрібні тільки сльози
Скрізь по батьківських порозі
Як ту росу Божу, роне,
Щирим серденьком холоне.

Побрела ось, а синочки,

Наче Божі янголки,
З-за плечей в ній виглядають...
Думки й гадоньки не мають,
Що яке їм склалось горе
Від людського наговору,
Йде та плаче безталанна;
Спека ж, Боже, несказанна,
А води хоч би краплина,
Хоч єдина б росина,
Смажні губи окропити,
Трохи смагу утішити...
Сіла бідна спочивати,
Діточок погодувати
Та й заплакала, небога:
«Чи я винна це у Бога,
Чи маленькі оці дітки,
А чи батько, не знає відки,

Що він щедрий та єдиний,
Не заступає сиротини?»

Тульк, аж баче – ось криниця
Недалечке, а водиця
Через край як не біжить,
Та як той кришталь блищить.
Бідна впала на коліна:
«Ні, тепер я не загину!
Єсть у мене там високо
Невсипуще Боже око,
Мені мене, мов батько й мати,
Не попустиє загинати».
Так-то щиро помолилась,
До криниці нахилилась
Та й забула про дітей...
А вони із-за плечей
Бульк у воду... Бідна мати!

Сліз нема вже і ридати,
Торе ж серденько стиснуло
Так сердешній, що й не чула,
Як в криницю ту упала...
Там, як тріхи очунала,
Баче – руки знов їй стали,
Глядь – і дітки позринали,
До матусі припливли...
Що за диво, поросли
Трохи з їх не парубійки;
Якби склалося до бійки,
Вдвох наклали б одинцю,
Хоч і доброму бійцю!

Поки ця в стіну блукає,
Прістановища шукає,
Ось погляньмо, що і як

Поробляє наш козак.

Він до замку як добився,
До матусі доступився,
Віддає їй ту руду,
А вона, як на біду,
Так-то пахоці пустила,
Що й не хворому несила
Навернутися до неї.
От матуся вже цієї
І заведе препогана:
«Ой головка безталанна!
Левно, треба помирати...
Як же, синку, куштувати,
Хворій, погань мені цю,
Що тобі і молодцю
Закрутила вона в лобі?

Покуштуй, синашу, пробі,
А який у неї смак,
Та і скажеш мені: як –
А чи дуже-то нудна,
Може, синку, ще вона
Швидше тільки мене збаве,
Ніж здоров'ячка прибаве...»

Наш козак розвісив вуха,
Наче пугню, її слуха,
Відіткнув та як сьорбоне...
Боже правий, враз холоне
Щире серденько козаче,
Ясні очі вже не бачать
В небі сонечка ясного,
А коліна ще до того
Гнуться прикро ік землі.

«Ой матусю, це мені, –
Так почав він говорити, –
Мабуть, більш не житиміти!
Поховай мене, рідненька,
У діброві зелененькій,
Там, де бродять звірі дикі,
У скляній труні великій,
Та труну ту на цепах
В тій діброві на дубах
І повісь, немов колиску».
Мав було на що оперся,
Ні-бо, крижем розпростерся
На долівці й невтіямки,
Що від рідної руки
Ця йому ісклалась зрада!
А вона-то рада, рада!

Враз із ліжка ісхопилась,
Мов у танці, закрутілась,
Плеше весело в долоні,
Він же ще й не прохолонув!
Та вже Змій ось уходжає,
Цю дурницю зупиняє:
«Ну, чого ти розходилась,
Ще хіба не вдовольнилась?
Треба честь йому віддати –
Як він мав заповіда́ти,
Так його і поховаймо,
А тоді робім, що знаймо.

Хай козак же спочиває,
Хай вітрець його гойдає,
Я ж це трохи завернуся
Та піду лиш подивлюся,

Де-то мила його ділась,
Де з синами оселилась».

Чом же кінь його куняв,
Що хазяїна втєряв?
Чом йому не запоміг,
Хоч сказати б про те міг,
Жде яка його недоля?
Божя, мабуть, була воля!
К тому ж коник добре знав,
Що той віри б не поймав,
Якби він йому про мати
Що нєладнє сѣав казати.
Він, сердега, тїлько зчувсє,
Що хазяїна знебувсє,
Тяжко-важко заїржав,
Мов людина, заридав
Та й подавсє собі сѣнами,
Скрїзь своїми ж то слїдами,

Аж на самє оѣ морє,
Де на люѣ собї горє
Тє Чудерсѣво вони вбили,
Мав царївну де знайти,
До труни щоб прївести
Та удвох помїркувати,
Може, як зарятувати
Та вернути на свїт Божий
Вдвох Трѣомсина вони зможуть.

Як до моря він достав,
Вже нічого не пізнав,
Бо, неначе та раїна,
Процвіла та всє Вкраїна,
Що сѣрашеннє тє Чудерсѣво
Мало взяти на прожерсѣво.
Та не дуже кониченьку

Щось було-то веселенько,
Як своє побачив діло,
Гірко дуже-бо боліло
Щире серденько у його.

Розізнавши де у кого,
Що з царівною істалося,
Як із неї познущалися,
Він, не гаючись, в дорогу
Рушив шляхом, що по нім
Цар колись-то із своїм
Військом гордо мав рушати
Лишно зятя зустрічати.

От як царство те минув,
Знову степом повернув.
Скрізь по скрізь по нім кружає,

Безталанної шукає.
Як іздибав же криницю,
Де цілющу водицю
Бідолашна ізнайшла
Та к здоров'ячку прийшла,
Пут вже просто її слідом
Він ударився, а к обіду
Опинився десь у лісі.
Тулк, аж скраю, на узліссі,
На полявині гарненькій,
Баче хатку чепурненьку,
Біля неї ж управлялась,
До хазяйства доглядалась
Жінка гарна, молода,
Засмучена та бліда.

Коник мій здаля пізнав,

Веселенько заіржав;
Молодиця ж як почула,
Рученьками ісплеснула,
Бо пізнала його глас,
Хоч і чула тільки раз.
Тетя покинула все діло
Та до його полетіла,
Перед їм ось упада.
Та ридає-промовля:
«Мій ти коню, мій собою,
Де хазяїн твій, сокою,
Чи живий він, чи здоровий,
Де заніс він чорні брови?»
Кінь голівку тільки клоне
Та гарячі сльози роне...

Незабаром і сини,

Як два ясні соколи,
З полювання повертали,
Боже милий, які стали!
В батька наче улилися
Та ще к тому придалися –
Волос в волос, голос в голос,
Мов на ниві колос в колос!

Путі їм мати розказала,
Як Трьомсина вона взнала,
Хто вони й якого роду,
Всю лиху свою пригоду,
І каліцтво, і наругу,
І по батькові їх тугу...
Кінь ік тому ще додав,
Де з їх батьком полював,
Хто і як його ізвів...

«Вмер він, – каже, – не навіки,
Ще-бо єсть для його ліки,
Десь живуца та вода,
Та за тим тільки біда,
Що ніхто із них не знає,
Де вода та протікає.
Лиш орли оті ключі
Бачають з неба летючи...
Треба нам орла піймати
Та по воду ту послати,
Нею трупна покропити,
Батька можна б оживити».
Перегодом знов синам
Кінь говорить:

«Треба вам
Десь добути товарию,
Чи вола, чи коров'яку,

Та, забивши, геть із неї, –
Мельбушки і все такеє –
Із черев повикидати,
Та тоді кого сховати
Треба буде з вас гарненько
У той толуб та пильненько
Доглядатись. Як орли,
Орленята й соколи
Посідають на те стерво,
Так швиденько треба перве
Уловити орленятко;
То орел, його вже батько,
Буде жалібно прохати
Орленя те не чіпати.
Так отут-то царю-птиці
Наказати, щоб водиці
Він у викуп за птенця,

Задля нашого мерця
З каламарчик хоч приніс
Отсюди до нас, у ліс».

Шут одразу молодці
Подались на два кінці:
Той управо, той уліво,
А маїуся їх щаслива,
Що їй доленька всімінулася
Та надієнька вернулася
Перед батьком та людьми
Оправдитися дітьми,
Наче знов помолоділа,
Скрізь за коником ходила,
Про Трьомсина все питає,
Той як слід відповідає,
Що таке їм де лучалось,

Як де горенько траплялось
У славетних полюваннях,
У лицарських поїзженнях.

А сини-то, соколи,
Скоро тура привели,
Зараз впорали як слід:
Як же саме на обід –
На сторожу молодці
Й залягли в тім толубці.
Не одну лежать годину...
Підійшла аж ось хвилина –
Хиже птаство налітало
Та на труп отой сідало.
Ну у шмаття м'ясо рвати,
Одне одно проганяти...
Шут один брат орленя,

Наче в кучі гусеня,
Хан із толуба за крильця,
Аж пошпетив йому пірця.

Враз все птаство згомозилось,
З трупу геть порозлетілось
Та давай у крик клектати,
Молодців наших прохати
Відпустити орленя,
Бо то їхне цареня.
Це ж з їх саме найстаріший,
Сизоперець найсивіший,
Ось крилами замахав,
До братів оповіщав:
«Гей ви, друзи мої милі!
Відпустіть мое невміле
Пташенятко незмисленне.

Я багатство незчисленне
Вам у викуп покажу».

«От що я тобі скажу, –
Брат один йому мовляє, –
Ми відпустим орленя,
І багатства нам не треба!
Ми високо із-під неба,
Ж нам на землю летючи,
Мабуть, бачив ті ключі,
Де вода ота живуща
Протіка в далеких пущах.
Ось ти нам її добудь,
Що і маємо вернуть
Орленя, твою дитину».

«Добре, братчики, полину!

Тільки знайте, браття миле,
Що велике дуже діло
Загадали ви мені.
Ждіте завтра опівдні
На цім місті мене з нею.
Це ізмовивши, з своєю
Вгору зграєю піднявся
Та й з очей скоро сховався.

От на другий день всі чисто
Вийшли наші на те місто,
Сизоперця піджидають,
Ім же кінь оповідає:
«Додивляйтеся, хлоп'ята,
Щоб як часом вам завзята,
Хитра птіця, той орляка,
Та не втер, бува, кабаки!

Як води він принесе,
Так зробите ви отсе:
Орленя те роздеріте
Та водою й покріпите.
Як вона йому допоможе,
То то й буде вода гожа!»
Незабаром ворон криче,
А за ним і сам маяче
Сизоперець із-під неба
Та несе, чого їм треба.
Ось спустився над землею,
Сів між зграєю своєю,
Браттям воду віддає:
«Відпустіть, – каже, – мое!»
«Підожди-бо, не спішишь,
Та на це ось подивись», –
Каже старший та орлятко
Роздирає на два шматки,

Ось водою полива,
А воно й не колива...
Ой як це ж орел уздрів,
Одмах в хмару загвинтив,
Зграю всю свою покинув
Та один вже і полинув,
Де сам знав, у тенетри,
Пропадав там днів із три,
А четвертого ось дня
Приліта по орленя.
«Наць, – гукає, – козаченьки,
Це з тієї криниченьки,
І запевню, буде та
Вам живущая вода! –

Воду ось брати приймають,
Орленя те окропляють.
Тільки раз один крапнули –

І не вздріли, і не вчули,
Як воно вже й оживло
Та у небо й загуло
З сизоперцем вмісті батьком,
Їм про його ані гадки,
До матусі поспішають,
Тут їй воду віддавають,

Кінь давно вже наготові
Ось рушати ік діброві,
Де Трьомсин в скляній труні
Спочива в мертвовім сні.
Посідали, підкріпились,
А як Богу помолились,
Коник їх усіх забрав,
Стільки видко почухрав
У далеку дорогу
До хазяїна в допомогу.

Не скажу, коли приніс
Коник їх у темний ліс,
Чи в діброву зелененьку,
Де Трьомсин собі тихенько
У скляній трюні гойдався
Та дня суду дожидався.
У діброві ось як стали,
Враз трюну ту розіскали,
Та й на прочуд же дивна
Кришталева та трюна!
По вуглах, де кановання,
Золотее риштовання,
А ізверху все литі
Леви сяють золоті.
Тихо вітер повіває,
На цепях трюну гойдає,

А Трьомсин в ній як живенький,
Наче дрімле молоденький.
Зараз браття з трюни кришу
Тетъ звергнули ік бісу,
Трюп тихенько покропили
Та й стоять, покам'яніли...
Бога́тир-бо уставає
Та с́тихенька промовляє:
«Ху, та як же я заснав,
Наче й трохи задрімав...»
Далі що вже вам казати,
Всяк-бо має тее знати,
Що і як воно ведеться,
Як із родом рід спіткнеться.
Обнімались, цілувались
Та друг дружки все питались,
Що було з їм, поки в ліс

Їх Господь докупи зніс.

Як усе ось рознитали,
Друг про дружку усе взнали,
Браття й кажуть:

«А що, та́ту,
Як ти мислиш покарати
Злого Змія-лиходія,
Що тобі так заподіяв
Із тією...»

«Цитьте, діти,
Не мені її судити...
Ви тепер вже не маленькі,
Ось рушайте-бо скоренько,
Батьківщину відберіте
Та, що хочте, те й робіте
З лиходієм моїм злим,

А управившись із ним –
В замку добре єсть хазяйство, –
Дороге беріть убранство,
Та глядіть, не обаряйтесь,
А якмога поспинайтесь,
Бо, як звернетесь, до діда
Ми у гості всі поїдем,
Щоб матуся оправдилась,
Вами чесно похвалилась,
Він же клятьбу з неї зняв,
За дочку ізнов прийняв!»
Добрі хлопці наші скоро
Все управили проворо,
Змія зараз же забили,
Труп поганий іспалили
Та і попіл розмахали
Скрізь по вітрові, а далі

Й за бабусю люб'язненьку
Узялися хорошенько...
Так управившись, із спадків
Понабрали, що їм батько
Наказав, та й подались
Знов із скарбом тим у ліс.
От убравшись – як пишно
Всі і рушили неспішно,
Як коліну слід царському,
Цілим поїздом, ще к тому
Ізвістили і царя,
Щоб він ждав бога́тира,
Зя́тя славного свого...
Про лицаря ж вже мого
В царстві тім та ще і скрізь
Славні слухи рознесли,
Так що навіть і дитина
Кожна чула про Трьомсина.

Цар той радий, як маленький,
Повелів ураз ху́тенько
Знову військо ізбирати
Та підданство ізганяти,
Щоб ще з більшою пихою
Всім, бач, їхати тудою,
Відкіля Трьомсина ждали,
Та щоб дома не гуляли
Хлібопеки, кухарі,
Всі царські поварі,
А готували обід
Превеликий на весь світ.
От як з'їхались до міста,
Все пішло у їх під мислі,
Про старе немов забули,
Аж нічим не спом'янули,

Далі сурми засурмили,
Довбиші в котли забили,
Цар очима всіх обвів
Та й підданствові з'ясив,
Щоб тепер багатира
Всі це мали за царя.

Сурми знову засурмили,
Довбиші ізнов забили,
А підданство пометало
Все шапки та іскричало:
«Хай царює многа літа
Наш Прьомсин, аж поки світа
Сонця буде на землі,
З славним родом!» Та й пішли
Страви царської вживати
Та царів поздоровляти,

І старого, і нового,
Всі до несмисля малого.

Там пили усі, гуляли,
Добрі мислі собі мали,
Випивали скільки мочі
Аж до самої півночі...
Мужики – то конівками,
А баби – ті вже чарками,
Всіх гіркенька не минала,
А кому здавалось мало,
Той ішов під самий чіп,
Не кричали йому – чіп.
Деякі понабирались,
Що й додому не добрались;
Між такими був і я,
Каюсь, братія моя!

Словник старовинних українських слів

Бакай – калюжа.

Банити, побанити – мити, помити.

Богатирі, кажуть, живуть десь у пущах, по границях, що стережуть християнську землю від зміїв. Ото, який змій, бува, прорветься на наш край, то богатир наздожене його та й заб'є. То їх така служба у Бога. (Примітка Манжури).

Бурун – велика хвиля.

Волошня – волохи.

Гася – веселка.

Гони – 60 сажнів.

Грешня – греки-колоністи.

Жлукто – діжка, довбана з величезної колоди для прання білизни.

Запорожжя – в значенні: Запорозька Січ.

Зіньківка – козацька люлька.

Зірнула – світова зірка сходе, кажуть, з моря, а заходе у море. (Примітка Манжури).

Іллі – день святого пророка Ілії, 2 серпня.

Ільвине – левине.

Калавури – караул.

Калюка – болото.

Камлик – калмик.

Каниур'я – шматочки.

Катлама – коржі, варені у лою; чабанська їжа. (Примітка Манжури).

Кватирка – вікно, віконне скло.

Келеп – старовинна ручна зброя, що має форму молота на довгому дерев'яному держаку.

Кімла – калмики.

Кривавиця – кров.

Крюк – гак.

Макортети – котловини.

Манія – мара.

Мара – страшидло, пугало.

Меженне – між собою.

Мир (староукр.) – світ.

Муравський шлях – найбільш відомий великий торговельний шлях, який проходив по вододілу Дніпровського та Азовсько-Донського басейну; тягнувся від Тули повз Курськ, Белгород у

Слобідську Україну, потім через Оріль на Запорожжя, де через річки Самару, Вовчі Води та Конку, нижче Конки виходив за козацькі вольності й тягнувся до Перекопу. Йшов цей шлях «муравою» (тобто травною), минаючи переправи через великі річки, переважно безлюдним степом.

На прожерство (староукр.) – на поживу.

Німота – німці-колоністи.

Ню – її.

Перекалки – рівчаки або струмки поперек шляху.

Петра, Петрівка – Петрів піст (обмежується днем святих первоверховних апостолів Петра і Павла, 12 липня).

Покрова, Покрівонька – свято Покрови Божої Матері (14 жовтня); одна з назв Божої Матері та Її ікони. На честь Покрови Пресвятої Богородиці на Запорозькій Січі завжди влаштовували церкву, кожен важливу справу починали після молитви Пресвятій Богородиці, носили при собі «тілесний» хрест із зображення Божої Матері.

Потебенька – шкіряна повсть збоку сідла.

Поськати, ськати – бити воші.

Сажень – міра довжини, приблизно 2 м.

Сакви – шкіряна торба.

Синод – найвищий церковний орган, друга влада після царської.

Слихи (староукр.) – чутки, слухи.

Смага – сухість губ.

Стребити – знищити (від староукр.: истребить).

Сугак або **сайгак** – білорога антилопа.

Суховій – сухий вітер з-під сонця. (Примітка Манжури).

Тельбушки – нутрощі, кишечки.

Тетеря – козацька їжа у поході (примітка Манжури); страва з борошна і пшона.

Тічок – втопане місце, де б'ються. «Дути тічок» – пробувати силу. (Примітка Манжури).

Тороки – шматок полотна з бахромою, бахрома.

Чип – те ж, що «зась». (Примітка Манжури).

Чміль (староукр.) – джміль.

Чудерство – чудовисько.

Шаг – стара монета вартістю півкопійки.

Анест

* * *

Дорогі рубанівці! Розкажу Вам про мою радість. Радість в моєму житті з'явилась тоді, коли почалась війна. І я, мені аж самій дивно, не дивлячись на свій стан здоров'я і похилий вік, пішла в лікарню допомагати пораненим солдатам. Боже, що там твориться! Скорбота, біль, сльози! Такі гарні хлопці, кому і двадцяти нема, а хто й набагато старші – без рук, без ніг, з обгорілим тілом... Я десять місяців готувала їм їсти, доглядала за ними. Нагодую солдатика, обійму його, як рідна мати, яка може ще й не знає в якому він стані. І така радість на душі! Вийду в коридор в якийсь куточок, виплачусь і повертаюсь знову до них як до своїх дітей. Це ж вони захищають від ворога маму й тата, і свою сім'ю, і свою хату, і свою рідну землю, і весь український народ! Отака в мене радість на старості літ. А то раніше, до цього часу, жила якось безглуздо, даремно, сама для себе. А тепер живу, ніби Богу служу! Оце так. Багато ще можна розказати, рідненьки мої, про наших славних солдатиків і про те, звідки ж береться радість... Дай Бог і вам знайти Святу радість життя! Христос Воскрес!

Людмила Шапошнікова

Група волонтерів-побратимів

Добрий день!

Хочу Вам написати про побратимство в Україні. Ще Гоголь у творі «Пропала грамота» писав таке: «Найди собі, синку, вірного товариша - і ніяка людська сила тебе не візьме». В історії України збереглося багато прикладів побратимства і обрядів. Про побратимство у скифів писав ще батько історії - Геродот. Цей звичай був ще серед козацтва. Це характерна ознака нашого народу. Побратимство надавало козакам великої сили. Це - одна з причин їх непереможності, тому що ця дружба одягає душу в дуже коштовні шати і людина вже не може жити на інших засадах - тільки на засадах чесності, доброти, благородства, порядності, самопожертви. Розвідники розповідають, якщо когось поранять, то товариш обов'язково притягне його до місця дислокації. А це шість, а іноді і десять кілометрів. Микола тягнув на собі пораненого хлопця шість кілометрів, а коли дотягнув - побачив, що той вже був мертвий. Не встиг. Плакав. До речі, наскільки хлопці мужні й суворі в бою, настільки вони турботливі до друзів - побратимів у побуті. Послухав пісню - плаче. Щось йому подаруєш - бачу - відвернувся, вже сльоза бринить на очах. Коли було підірвано аеропорт, Сашко витягнув багато хлопців з під плит,

знівечених, поранених. Це все під снайперським обстрілом. Знову і знову повертався і витягував хлопців з небезпечного місця, котрих був спроможний дістати. Солдати, які були під плитами, благали про допомогу: «Хлопці, допоможіть!» Але дістати їх було неможливо, вони були приречені. Сашка з врятованими хлопцями везли до лікарні, а в вухах у нього весь час лунало «Хлопці, допоможіть!». Інший Сашко, теж з аеропорта, розповідав, що вони витягували не тільки пораних але й мертвих. Один військовий мені розповідав, що після бою не зміг забрати тіло вбитого друга і дуже через це страждав. «Сам загибай, а братчика виручай» - казали козаки. Один підполковник сам кинувся виручати молодих необстріляних солдат, коли побачив, що вони в облозі і можуть загинути, хоча міг би дати команду зробити це комусь іншому. Іншого бійця, позивний «Мазепа» хлопці несли пораненого багато кілометрів. Температура була мінус тридцять. Попав до лікарні, вилікувався. Наслідки - обморожені руки. Але, слава Богу, не ампутовані. Головне - не дати пораненому попасти в полон. Коли ми розвозили подарунки дітям, Сергій казав, що і досі просинається від страшного сну - ніби попадає в полон. Це -

саме страшно. Краще смерть, кажуть хлопці. І товарищі-побратими, а вони так і називають один одного - все роблять для того, щоб поранений не попав у полон.

Один з них, Славик, знову пішов воювати. Він розповідав: «Я був на війні рік - підвали, окопи... Багато бачив. Знаю одне - я багато разів повинен був померти, але якщо доля - будеш жити. Про це казали й інші хлопці. Буває що куля «оминає». З одним було таке. Хлопці йшли колоною і він почув такий поштовх у спину, що впав. Снайперська куля пройшла повз нього та вбила бійця, який йшов попереду. Його було тричі поранено. Перед останнім пораненням приснився батько, благав - «Не ходи сьогодні». Не послухав і отримав великі травми. Попав до лікарні.

Я прочитав у Генадія Друзенка, керівника першого добровольчого мобільного госпіталю: «Те, що зараз відбувається в Україні - не агонія, а пологові схватки. Щось нове народжується у світ. Я цілком впевнений, що Україна знову відродилась і побраталась, як в часи козаччини.»

Дмитро Котлярчук

* * *

Добрий день всім рубанівцям, всім, хто допомагає Україні. Хочемо сказати Вам про нашу молодь. Свого часу ми дуже переживали за неї. Все нам здавалося, що вона якась не така, гірша за нас, не так все робить, не те говорить, не про те мріє. І думали, що ж буде після нас? На кого залишимо Україну? Пропаде вона з ними. Але... Прийшов час і відбулося те, чого ми і не очікували. Господь народився в серцях української молоді і вона загорілася бажанням і потребою служити Богу, людям, Україні. Власне, служити Богу - це і є служити людям, ближньому. Так, як це роблять, Роман Ковалик, Петро Петришин, Ангеліна Вороновська, Марія Гринько, Людмила Кутова.... Вони і багато інших молодих людей простягнули руку допомоги нашим воїнам в таку тяжку хвилину для України. І вони відчувають тепло їхніх сердець, а хлопці, яким роздаємо речі, яких годуємо і лікуємо, дякуючи Вашій допомозі, навіть плачуть. А хтось аж із-за океану теж про них піклується. Вони це дуже цінують. Це ж прості хлопці з сіл і міст України, жили, як хотіли, робили, як могли. Може й не завжди у них виходило все по-Божому. Але прийшов час - неначе хтось їх «ввімкнув». І Боже світло засяяло в їх душі!

Чому діти, яким нема 18 років, прибавляють

собі вік і йдуть на фронт? Чому дівчина модельної зовнішності та з душею ангела все кидає - роботу викладача англійської мови в англійській школі, проходить курси медсестер та йде працювати в польовий шпиталь? Їй ми віддали ліки, тому що більше вони потрібні там, ніж у лікарні. Ще їй і трьом медсестрам ми віддали теплі речі. Цілий день вони працюють у шпиталі, а вночі сплять у неопаленому приміщенні колишнього гуртожитку. Дівчина, Лариса Глазунова, - з прочан Рубанівського храму. Її мати, Тетяна Глазунова, за фахом програміст, вже теж багато років при храмі. Щотижня, у вівторок, вона готує для поранених у лікарні. Ці люди - сіль землі і світло для світу, і навіть скажемо більше - совість всього людства. Ми не перебільшуємо.

Господь нас об'єднав цією бідою, цією війною. Ми стоїмо перед Богом і просимо: «Воздай, Господи, всім, хто робить добро для України». Ми дякуємо Богові за все, що відбувається. Ми дуже страждаємо, але розуміємо – так ми загартовуємося. Ми хочемо жити в мирі, доброті і радості! І стояти на сторожі всіх цих Божих милостей, щоб їх ніхто і ніколи не загарбав. Слава Українському Народові! Героям Слава!

Валентина Котлярчук і Тамара Кохановська

* * *

... Бачу сон... Ромашкове поле
У ромашках - квіткою ти
А у нас тут поле бою
А у нас тут блок-пости...

Слова візерунки долі
Слід хреста на моїм плечі
Три самотні зозулі в полі
Кують не роки а мечі

Ті мечі що кують зозулі
Значать долю мою навхрест
Нащо тіло - ловити кулі
Нащо вмер - щоб знов воскрес

...Наш блок-пост
чимось схожий на церкву
А окоп - мабуть на вівтар
«Хочу сина твого у жертву» -
Знову просить Старий Вівчар...

Борис Гуменюк

Курган

Клечаної суботи, напередодні Зелених Свят, Сонце ховалося за небокрай. Ніч готувалася замінити день. Аромати чабрецю, полину й деревію заповнювали степовий простір. Розчесавши гривасту сиву ковилу, вітер мостився понад річкою, в очеретах, спати. Перегукувались останні денні птахи. Стихало поволі буденне життя.

Посеред степу, на кургані, лежав старий полоз. Скрутившись клубком і поклавши голову на мох, він пильнував степ, чекав восьму зірку, з появою якої, проти ночі, з клечаної суботи на перший день Зелених Свят, спалахує на кургані вогонь перетину віків.

...Колись біля скіфської могили гуло торжище. Уличі з половцями мінялися товаром, заморські гості купували й продавали всілякий крам. Комерція процвітала. Потім – тут звели козацький бекет – пильнувати околиці й чумацький шлях. По нім воли тягали мажі. Вітовка, Домаха, Перекоп, Черкаси, Переволочна, Чорнаєв, Кодак... звідки й куди тільки не їхали валки з вантажами... Нині ж цей курган стоїть, як вісь історії, посеред фермерських угідь.

...За першою зіркою на небі з'явилися інші...

І, нарешті, на небо зі своїм возом вийшов сам майстер Дан. На кургані спалахнуло багаття. Розгоралося, заgravало жовтогарячими язиками з ніччю. Старий полоз почув як чотири чоловіка з різних боків сходять на курган. От і господарі степу, - подумав він, міцніше обвивши кільцями кущик запашних васильків.

Чотири господарі степу. Північним схилом підіймався улич Тороп, бортник із самарських лісів. Зі сходу – табунщик Гуралє, знатний половець. З півдня, від Звонецького порогу, - козак лоцманської служби Жадан. Із заходу, куди ось-ось тільки заховалося Сонце, йшов фермер Олег. Чотири статні лицарі з обвітреними, засмаглими обличчями й стриженими чупринами йшли повільною ходою до вогнища. Полоз підняв голову, щоби розгледіти їх та переконатися, що з минулого року нічого особливо не змінилось.

Привітавшись, чотири лицарі степу сіли навколо вогнища. На небі майстер Дан вже порався біля возів. Чумацький шлях був дороговказом для душ людей у потойбіччя, до Вирію. Крик сича сповістив про початок ночі. Полоз поклав голову на зігрітий денним сонцем камінець, аби краще пильнувати зустріч нічних гостей.

Улич: Рік минув, як стріла пролетіла. Вітаю Вас, брати. Як багаття?

Половець: Жарке полум'я.

Правицею Гураля взявся за застібку, щоб розстігнути вовчу шкіру, накинута на плечі. Застібка відірвалась, випала з руки в траву. Гураля намагався її знайти, але марно.

Фермер: Не переймайся. Коваль нову викує.

Половець: Це скіфська квітка. Вона мені дісталась від пращура. За переказами – скіф сильним воїном був.

Козак: В степу – тільки герої, інших немає.

Улич: Говорять, Олеже, отаман новий у вас...

Фермер: Новий.

Козак: Ну, і як він?

Фермер: Поки за владу боровся – про ідеї говорив. А переміг – то переймається одним питанням: пошуком зайвих коштів для власного існування.

Улич: На інші племена війною ходить?

Фермер: Ні. Своїх обирає...

Половець: Так до коня прив'яжуть його і – в поле.

Полоз (думка): Миролюбні які! Тільки дай зачепитись! Позводяться так, що степу тісно, хоч колесом тікай!..

Улич: Як сьогодні пороги шумлять!...

Козак: На дощ. Поки вода висока – треба плоти прогнати.

Фермер: Не чую...

Половець: Воли твої стальні, Олеже, зовсім слух у тебе відібрали! Он, Жадан – вухом землю слухає. Коня чує і дівку чує.

Козак: Якого красеня вороного, з білою трикутною зірочкою на грудях, я бачив на Хортиці!... у плавнях під Протовчим.

Улич: То – один місцевий булгарин у циган його виміняв за свою стару кобилу з доплатою золотими монетами.

Козак: А чого проміняв? Кобила знатна, вроді, була.

Улич: Покриватися не хотіла, та й дуріти на старість почала трішки.

Половець: А я свій табун продав за Дон, так на ньому приїхали завойовувати нас і останніх коней позабирати!... Дивлюся, скачуть на конях моїх... ex!...

Улич: Що ж ти, так необачно!

Половець: Та, хто ж знав! Такі дружелюбні були...

Козак: Знаю таких «дружелюбних». Так і лізуть своїми ложками у твоєму казані поворорувити.

Улич: Свій Казан берегти треба. Щоб сім'я голодною не залишилась. У мене восьмеро дітей.

Поки в дуплах меду назбираєш, щоб протримати їх!...

Козак: Мій старший невістку привів. Треба на ноги ставити. Хочу в лоцмани вивести його...

Полоз, спостерігаючи за лицарями, так захопився їхньою бесідою, що тільки далеко за північ відчув, як охолов камінь, на якому лежала його голова. Каміння завжди після півночі віддає своє тепло і стає прохолодним. Полоз відповз від камінця, знов скрутився, поклавши голову на мох, і продовжив спостерігати за чоловіками.

Улич: Подейкують, Гуралю, ти середульшого сина до науки віддав?

Половець: Знатний у Шурукані коновал є. До нього в науку й віддав.

Фермер: Дорого бере?

Половець: Нівроку. Та може ж із сина будуть люди...

Козак: Ти би, Тороне, відсунувся від тієї ями, що позаду...

Улич: А що то за канава?

Козак: Та, один професор усе копає, риє.

Улич: А що шукає?

Половець: Нас!

Фермер: Накопав уже багато. У місті виставив на загал. Ціна накопаного така, кажуть, що й цілого врожаю не вистачить!

Козак: А які види на врожай?

Фермер: Та, ніби, нічого, середній буде. А взагалі-то, не вродить – горе і вродить – горе, бо ціни нема.

Козак: У мене там, біля Дзвонецького порога, сарана якомсь налетіла. Довелося купувати всі харчі.

Фермер: У нас своя сарана. Вона не прилітає. Йй – везуть.

Половець: Даниною обклали?

Фермер: Даниною. Злі і жадібні люди.

Половець: Колись на Хортиці мені одна половчанка, володарка мідного казана, легенду розповіла – про те, що у давнину поселилися велетні в наших степах. І зневажили вони Сонце. І перетворило їх Сонце на каміння. Усіх жадібних Сонце на каміння перетворить нарешті.

Фермер: Твої би слова, та до...

Чотири людини розмову вели про життя. Яке воно є, без прикрас. Говорили, ніби в одному часі живуть, розуміючи одне одного з-пів слова. Радилися Чотири Сини Степу.

Полоз дивився, як на обрії Степ єднався з Чумацьким шляхом. Від середини – Шлях розходився у два кінці: однин вів до раю, а другий – до пекла. Майстер Дан вже повернув

свої вози на небосхилі. І десь на сході Сонце вже розпочинало своїм промінням точити ніч. На кургані згасав вогонь... Четверо лицарів повільно сходили з кургану, щоби піти у Степ. Кожен – своїм шляхом. Вони поринали в ранковий туман і зникали. Світало. Полоз підвів голову, щоби побачити Сонце і Степ...

Після Зелених Свят біля кургану паслась череда у півтора десятка голів. Пас її хлопець Іванко, років дванадцяти. Напашені, корови розляглися у високій зеленій траві, ще не спеченій літнім Сонцем. Іванко виліз на курган, приліг, так, щоби бачити свою господарку. За Дніпром збиралась гроза. Останні бджоли допомагали вітерцю хилитати запашні степові васильки. Іванко ліг горілиць і подивився у небо. Пошматовані хмари пливли з-за Дніпра вільною чередою. Назустріч їм ловив свій повітряний потік орлан. Курган був початком координат степового Всесвіту.

Іванко відчув під рукою якийсь невеличкий плаский металевий предмет... Мідна квітка! Може на вуздечці коня була та хтось загубив?.. Розгледівши знахідку, прилаштував квіточку до своєї торби. Перекинув її через плече, і погнав годувальниць назустріч вітру й далекій грозі, у село...

З кургану старий полоз уважно вдивлявся, як Володар Степу гнав до села череду.

Дух Степу не підпорядковується жодній релігії. Степ – це кодекс поведінки лицаря. В нім немає всепрощення. Бо слова «Гордість» і «гординя» мають різні значення. «Гордість» – це братерська радість за все і за всіх! А «гординя» – це ворожа заздрість до всіх і за все. У Степу – людина спілкується з Богом один на один. Людина і Бог! І все!

Юрій Фоменко

* * *

Кинь, земляче, кинь, козаче,
Про мову зажуру,
Почитай казки добрячі
Івана Манжури.

Закоханий в рідну мову
Цей син України
В хуторах понаддніпрових
Збирав ті перлини.

Заплітав їх у віночок
Билинка в билинку,
Колосочок в колосочок,
Перлинка в перлинку.

Прочитай “Трьомсина” знову
Чи “Лиху Годину”,
То й почуєш, яку мову
Мала Україна.

Мала - не запозичала
Та й понині має,
Тільки ми не те вивчали
І не там шукаєм.

А Манжура, бач, дотямив,
Де теє шукати,
Простував він стежечками
Від хати й до хати.

Ми не знаєм, як він правив
Діла маєткові,
Але певні, що на славу
Послужив він мові.

Як читав я, недоріка,
Ті слова нетлінні,
Наче татечко чукикав
Мене на коліні.

Наче матінка співала
Пісню колискову,
Наче скринька відкривалась
В прадідівську мову.

Передвічна та співуча
Од роду й до роду
Наша мова милозвучна -
Надбання народу.

І доладна, і дотепна,
Лагідна й колюча,
То здіймає вас до неба,
То кида до кручі.

Не викинеш, не вилучиш
З неї анічого,
А як дуже вже захочеш,
Попроси у Бога.

Бо на те вже Його воля
І слово можуть...
Наша мова - наша доля,
Дорога в майбутнє.

Поміркуйте, почитайте,
Й будьте здорові!
Вчіться са́мі й навча́йте
Діток рідній мові.

Михайло Пишний

Пам'ятний камінь Івану Манжурі в с. Рубанівському

Підготували:

священик Володимир Дерев'янка,
диякон Павло Тепін, Ігор Чечель,
Григорій Бондаренко,
Володимир Філіпов,
Олексій Єрмаков,
Світлана Лавриненко,
Тетяна Сокирка

Художник
Володимир Єрмаков

Дарунок

Священик Василь Пишний
Храм Покрови, с.Рубанівське,
Васильківський р-н, Дніпровська обл.,
т. +380675238992
naviky@ukr.net www.naviky.dp.ua
а/с 1847, м. Дніпро, 49027, Україна

Надруковано в типографії "Літограф"

